

Biskopsmötets svar på kyrkomötets begäran

Kyrkostyrelsen beslöt vid sitt plenum 18.5.2018 att låta ombudsinitiativet 1/2017 om utvidgning av kyrkans äktenskapssyn förfalla. Samtidigt beslöt kyrkomötet be biskopsmötet främja en respektfull debatt och alltjämt utreda alternativen att lösa den rådande meningsskiljaktigheten kring synen på äktenskapet. Ärendet har beretts vid biskoparnas gemensamma rådplägningar.

Enheten, en respektfull debatt och frågan om äktenskapet är sammanflätade.

Enheten, en respektfull debatt och frågan om äktenskapet är i väsentlig grad sammanflätade. I detta dokument granskas dessa teman förutom som egna helheter även som anknutna till varandra. Förbindelsen mellan dessa teman framgår även tydligt av kyrkomötets begäran till biskopsmötet. I begäran uppfattas frågan om kyrklig vigsel av samkönade par som orsak till att ärendet ska granskas även i ljuset av enhet och en respektfull debatt som bygger upp den.

I beredningen av svaret som ska ges till kyrkomötet har målet varit att söka förståelse, som å ena sidan skulle beakta de olika synsätt som påverkar inom kyrkan och å andra sidan skulle ge stoff till på vilket sätt enheten inom kyrkan kunde förverkligas även vid meningsskiljaktigheter. När en fråga där åsikterna kraftigt går i sär behandlas är det särskilt viktigt att agera så att man slår vakt om kyrkans enhet. Alla kyrkliga beslutsorgan och beslutsfattare samt kyrkans medlemmar som inverkar på valet av beslutsfattare har ansvar för detta.

För kyrkan och de kristna är enheten både en gåva och en uppgift. Gåvokarakteren i kyrkans enhet bygger på att alla döpta kristna lever i gemenskap med Kristus - och genom Kristus i gemenskap med varandra. Enheten via Kristus är alltså inget val utan en verklighet som Gud skänker kyrkan i den heliga Anden. Dopets sakrament skapar de kristnas enhet, nattvardens sakrament förstärker och uttrycker det.

Kyrkans enhet är därigenom i första hand Guds verk och gåva till kyrkan. Enheten är inte endast en gåva som getts till kyrkan utan de kristna och kyrkan har getts i uppgift att bygga upp och upprätthålla den. Jesus bad själv före sin död "att de alla skall bli ett." (Joh. 17:21.) Det är meningen att enheten ska synas och påverka inom kyrkan och i dess liv, för "då skall världen tro". Enheten är förutom ett medel för vittnesbördet även en central del av kyrkans väsen.

Ett villkor eller ett mål för enheten är inte att kyrkans medlemmar ska vara likformiga utan att delning och splittring ska kunna undvikas. Därför är det inte heller meningen att kyrkans enhet skulle bygga på en fullständig likstämmighet utan på en gemensam tro och ett gemensamt dop, som förenar de kristna med Kristus och hans kyrka. "En är Herren, en är tron, ett är dopet!" (Ef. 4:5) De kristnas enhet förverkligas mitt i mångfalden och berikas av en äkta interaktion mellan kristna som kommer från olika traditioner. Kyrkans enhet kan inte innesluta allting, men mottagandet av enhetens gåva kallar de kristna även vid konflikter att be tillsammans, att söka Guds vilja och att ha en respektfull interaktion.

Kyrkans historia är en historia där enheten prövats. Förståelsen av Bibelns texter, olika teologiska och liturgiska tolkningstraditioner och tillämpningen av kyrkans tro i det praktiska livet ställer också idag enheten på prov. Särskilt i etiska frågor och i frågor gällande den kristna människosynen har de spända gränslinjerna flyttats över från gränslinjer emellan kyrkosamfunden till att finnas inom dessa. Vi identifierar faran för delning och misslyckande också i vår egen kyrka. Därför har de som bär ansvar i kyrkan i uppgift

att också i äktenskapsfrågan söka lösningar, genom vilka kyrkans enhet också vid meningsskiljaktigheter kunde bevaras.

Kyrkans centrala ställningstaganden till parförhållanden på 2000-talet

Den förståelse för äktenskapet och sexualiteten som bygger på den trosuppfattning som evangelisk-lutherska kyrkan i Finland har uttryckts särskilt i Katekesen (1999) och i Handboken för kyrkliga förrättningar (2003). De är båda kyrkliga böcker som godkänts av en kvalificerad majoritet vid kyrkomötet. Kyrkomötet, biskopsmötet och kyrkostyrelsen har under de senaste 20 åren ofta tagit ställning till äktenskapet, jämställdheten och parförhållanden mellan personer av samma kön. Fastän vi i detta dokument inte närmare presenterar tidigare ställningstaganden är det viktigt att vara på det klara med att saken har behandlats mycket grundligt inom kyrkan på 2000-talet. De mest centrala bland dessa ställningstaganden är:

- Kyrkostyrelsens uttalande 5.10.1999 till Justitieministeriet om arbetsgruppens förslag "Lagstiftningen och parförhållanden mellan personer av samma kön".
- Biskoparnas uttalande 2001 med anledning av att lagen om partnerskap godkänts.
- Kyrkomötets konstitutionsutskotts betänkande 3/2003 angående två ombudsinitiativ med anledning av att lagen om partnerskap godkänts.
- Kärlekens gåva. Biskoparnas uttalande om familj, äktenskap och sexualitet 2008.
- Partnerskapslagens följder för kyrkan. Biskopsmötets utredning för kyrkomötet 2010.
- Kyrkomötets konstitutionsutskotts betänkande 4/2010 om biskopsmötets utredning Partnerskapslagens följder för kyrkan.
- Kyrkomötets allmänna utskotts betänkande 2/2015 om ombudsinitiativ 2/2015 "Den nya äktenskapslagen".
- Biskopsmötets redogörelse med anledning av ändring av äktenskapslagen 31.8.2016.
- Kyrkostyrelsens juridiska utredning av följderna av ändringen i äktenskapslagen 18.10.2016.
- Kyrkomötets konstitutionsutskotts betänkande 1/2018 om ombudsinitiativ 1/2017 "Utvidgning av kyrkans äktenskapssyn".

I dessa ställningstaganden har kyrkan särskilt betonat två grundläggande övertygelser, varje människas oförytterliga värde samt att äktenskapet är mellan en kvinna och en man. I dessa konstateras det att Gud har skapat människan till man och kvinna och instiftat äktenskapet. Ett äktenskap byggt på ett förbund och på högaktning skapar en trygg tillväxtmiljö för det sexuella umgänget mellan makarna och för barnens uppväxt. Som makar i ett äktenskap är mannen och kvinnan jämställda. Till båda makarnas skyldigheter hör att iaktta ömsesidig omsorg och äktenskaplig trohet. Samtidigt har kyrkan i dessa sina ställningstaganden försvarat varje människas oförytterliga värde och allas jämställdhet. Varje människa är skapad till Guds avbild. Enligt kristen tro är inte det att vara fullvärdig människa något som är beroende av samhälllig ställning, prestationer eller kön, inte heller av sexuell inriktning eller familjeform. Båda de grundläggande övertygelserna motiveras både på ett teologiskt och ett allmänmänskligt sätt. Med stöd av kyrkomötets beslut gav biskopsmötet år 2011 pastorala anvisningar om bön med och för par av samma kön. År 2016 konstaterade biskopsmötet i sin redogörelse om äktenskapet att de pastorala anvisningarna kan tillämpas även efter det att lagen om registrerat partnerskap har upphävts och ändringen av äktenskapslagen trätt i kraft. Fastän kyrklig vigsel av samkönade inte är möjligt, kan de pastorala anvisningarna användas för att andligt stödja par som är av samma kön på motsvarande sätt som före ändringen av äktenskapslagstiftningen.

Dessutom har Kyrkans forskningscentral gett ut många publikationer som ger bakgrund till äktenskapsfrågan och till homosexualiteten. Sådana är till exempel Homoseksuaalisuus Raamatussa ja kirkon opetuksessa (Kyrkans forskningscentrals publikationer 101), Homoseksuaalisuus kristillisessä ihmiskuvassa ja lainsäädännössä (Kyrkans forskningscentrals publikationer 105) samt Perhe ja avioliitto muutoksessa (Kyrkans forskningscentrals publikationer 127).

En respektfull debatt för att söka en gemensam väg

En respektfull debatt bygger på att debattdeltagarna ömsesidigt högaktar varandra. Det väsentliga är att lyssna och sträva att förstå de utgångspunkter som ligger bakom tänkesätten. Vilken som helst misstanke om deltagarens motiv eller stämpling av synsätten som felaktiga hör inte till en respektfull debatt. Således ska det i den debatt som förs om kyrklig vigsel av samkönade par accepteras att det bakom den rådande äktenskapssynen inte ligger någon vilja att diskriminera och att en förespråkare för äktenskap mellan par av samma kön inte strävar efter att ogiltigförklara Bibeln och kyrkans tradition.

I kyrkan bygger man framtiden framförallt utgående från tron, läran och livet. Man kan inte heller lämna synsätt och erfarenheter hos kyrkans medlemmar utan avseende. De ska relateras till kyrkans självförståelse, som formats under lång tid och de ska även kunna granskas i ljuset av vetenskaplig forskning. Av kyrkans självförståelse följer att en utvidgning av äktenskapssynen är en teologisk fråga.

Oberoende av infallsvinkel måste man erkänna att det finns många varierande, även motstridiga uppfattningar om kyrkan och dess lära och liv. Kyrkomötets begäran till biskopsmötet kan realistiskt sett inte leda till att det slutligen inom kyrkan skulle råda en fullständig enighet om kyrklig vigsel av par av samma kön. Kyrkomötets avsedda lösning av frågan måste uppfattas på ett annat sätt. Som möjliga lösningar kan man uppfatta sådana, där kyrkans medlemmar förutom sina olika synsätt på äktenskapet kan godkänna även det att kyrkan har en syn som avviker från medlemmens egen uppfattning. För att detta ska uppnås förutsätter det öppenhet och interaktion, något som en respektfull debatt precis bygger på.

I samhällsdebatten, där åsikterna avviker en hel del från varandra, har det upprepade gånger behövts tolerans. Då fäster man i allmänhet uppmärksamhet vid att tåla olika ståndpunkter och deras företrädare. Det är på sin plats med tolerans också i den meningen att en människa ska tåla den ångest som meningsskiljaktigheten väcker hos henne själv. Tolerans innefattar också att lyssna på en annan människas tankar och erfarenheter samt att ta hennes behov och förhoppningar på allvar - även när man inte kan besvara dem alla.

Enhet kan förverkligas endast i interaktion, som är desto viktigare ju kraftigare enheten utmanas. En respektfull debatt strävar efter att skapa förutsättningar för ett sådant liv tillsammans och i enhet, där olikheten inte är hotande utan är ett acceptabelt och till och med berikande drag i gemenskapen. En central fråga är på vilket sätt enheten kan förverkligas så att det inte uppstår ett behov av att lämna kyrkan och så att kyrkans medlemmar kan klara av att leva med olikheten och de känslor som den väcker.

Biskoparnas ställningstagande *Inbjudan till enhet* från år 2014 anknyter nära till tanken på en respektfull debatt. Det är skäl att betona att använda ställningstagandet som en del av de begrundanden som görs om äktenskapet. De teser som ingår i ställningstagandet strävar efter att tjäna som principer för hur den praktiska interaktionen stöder så att enheten stärks. I teserna konstateras det bl.a.:

”Kyrkans enhet är grundlagd av Jesus och hans uppdrag och på kännetecknen för vår gemenskap. Enheten konkretiseras när vi samlas kring Kristus. En respektfull och vänlig attityd gentemot varandra är ett sätt att visa tacksamhet för Guds skapelseverk. Kyrkan har alltid behövt klara av motstridigheter och kunna föra en dialog som tillåter olikheter. Så är det även i dag.”

”Det är inte meningsskiljaktigheterna utan vår oförmåga att handskas med dem som hotar enheten. En gemenskap som inte respekterar olikhet blir kvävande. Olikhet som inte respekterar gemenskapen leder till splittring. Gemenskapen ger trygghet att möta olikheterna.”

Biskoparnas teser erbjuder inte som sådana en lösning av meningsskiljaktigheterna, men de utformar en debattkultur som gör det mera sannolikt att finna en lösning som tillfredsställer så många som möjligt och att komma till rätta med meningsskiljaktigheter. I slutet av detta dokument ges en sammanställning av centrala praktiska synvinklar på att föra en respektfull debatt.

I en respektfull debatt möts olika åsikter, övertygelser och tänkesätt. Det är ändå inte bara fråga om åsikter utan om människor, deras behov, förhoppningar, rättigheter och identitet. Många par av samma kön förväntar sig att kyrkan ska godkänna deras viktigaste mänskliga relation, och som ett bevis på det önskar de få en möjlighet till kyrklig vigsel eller välsignelse av äktenskapet. I denna önskan ser de och många andra av vår kyrkas medlemmar och anställda inte någon konflikt med vad de anser vara Guds vilja. Å andra sidan finns det många sådana, för vilka ett äktenskap mellan två människor av samma kön strider mot det som de uppfattar som Guds vilja, och därför fjärrar de sig från en kyrka där en sådan vigsel skulle vara möjlig. På bägge sidor väcks frågan om att stå i förbindelse med en gemenskap som fungerar i strid med det man själv upplever vara rätt och Guds vilja.

Meningsskiljaktigheten kring synen på äktenskapet

Meningsskiljaktigheten har rötter som ligger djupt nere i principerna för äktenskapet, och även i människosynen och bibelsynen. I debatten har man närmat sig frågan om vigsel av samkönade par i regel genom att begrunda vad äktenskapet är och vilka dess teologiska motiveringar är. Det är också skäl att fråga varför kyrkan viger till äktenskap. För kyrkan är vigsel till äktenskap en gudstjänst, genom vilken den förverkligar Guds arbete i världen. Fastän äktenskapet inte uppfattas som ett sakrament i den lutherska teologin anses det ändå vara en av Gud instiftad institution. Äktenskapet har en andlig dimension som vigselförrättningen uttrycker som en gudstjänstförrättning. Ur den här synvinkeln blir det en central fråga hur förrättningens andliga karaktär förverkligas.

Kyrkomötet har bett biskopsmötet utreda alternativ för en lösning av den rådande meningsskiljaktigheten kring synen på äktenskapet. Frågan kan inte avfärdas med ett konstaterande att kyrkans nuvarande äktenskapssyn redan i sig är en lösning. Till beslutsfattandets karaktär hör överlag att söka lösningar som ibland kompletterar, ändrar och ersätter tidigare lösningar. Å andra sidan kan inte den rådande meningsskiljaktigheten kring äktenskapssynen lösas genom att man hänvisar till att det i kyrkans lagstiftning inte finns något omnämnande om könet på dem som vigs till ett kyrkligt äktenskap. I kyrkohandboken finns dock detta omnämnande, och dess normativa ställning förklaras av att det uttrycker den syn som kyrkomötet, som godkänt handboken, har.

En öppning av grunderna för kyrkans rådande syn på äktenskapet var målet för den redogörelse som blev klar år 2016 och som kyrkomötet hade begärt av biskopsmötet. I redogörelsens anvisning till prästerskapet konstateras det att kyrklig vigsel eller välsignelse av par av samma kön inte är möjlig. Kyrkomötet hade även av kyrkostyrelsen begärt en juridisk utredning gällande ärendet. Enligt utredningen säger det sig självt att det bakom de punkter i kyrkolagen och kyrkoordningen samt i formulären för vigsel till och välsignelse av äktenskap ligger en klar syn på äktenskapet som en sak mellan en man och en kvinna, även om könen på de som ska viga inte nämns.

I flera stift har det till domkapitlens kännedom kommit fall, där en präst har vigt par av samma kön. Inställningen i domkapitlen avspeglar framförallt att det finns skillnader mellan varje fall. I en del fall har biskopen fört samtal med prästen, i en del andra fall har ärendet behandlats vid domkapitlets sammanträde. I några fall har prästen fått en anmärkning eller varning, som sedan lett till besvär till förvaltningsdomstolen. I ett fall har ärendet gått vidare till Högsta förvaltningsdomstolen.

I den juridiska processen är den centrala frågan om en kyrklig myndighet har laglig rätt att ge en varning till en präst som vid vigsel av ett par av samma kön har handlat i strid emot kyrkans rådande syn på äktenskapet och emot biskoparnas anvisningar. Parterna har olika uppfattningar om ärendet. Högsta

förvaltningsdomstolens avgörande är ett prejudikat som påverkar praxis. Det är inte till fördel för kyrkan att ärendet blir föremål för behandling i domstol. Å andra sidan har man uppfattat det som att det är en följd av den situation där kyrkan i äktenskapsfrågan för tillfället befinner sig.

Skillnader i vilken praxis stiftelsen har för vigsel kan inte anses vara någon önskvärd utveckling. Kyrkomötet har i uppgift att besluta om kyrkans lära, och domkapitlet och biskoparna har ansvar för att handleda och övervaka prästerna och församlingarna i att följa dessa beslut.

Alternativa modeller

Kärnan i diskussionen om äktenskapet, familjen och sexualiteteten innefattar frågan vad äktenskapet är. Svaret på den frågan påverkar människornas personliga lösningar, lagstiftningen och vigselpraxis. Lagstiftningen definierar dock inte äktenskapet. I äktenskapslagen regleras juridiskt sett endast villkoren för ingående och upplösning av äktenskap. Det är uppenbart att det finländska samhället påverkas av flera olika syner på äktenskapet. Dessa har behandlats bland annat i den redogörelse som biskopsmötet gav år 2016. I det följande berör vi inte dessa synvinklar utan koncentrerar oss på särskilt kyrkans syn på äktenskapet och vigselpraxis.

Kyrkorna ska beakta både synen på äktenskapet och vigselpraxis. Med *äktenskapssyn* avses här en teologiskt motiverad övertygelse eller undervisning om vad äktenskapet är (lära). Med *vigselpraxis* avses en till föregående term kopplad fråga om hur vigseln förrättas och vilka par kyrkan viger eller välsignar till äktenskap (praxis). När man inom kyrkorna begrundar följderna av äktenskapslagen kan man skissera upp åtminstone sex olika "modeller". Här avses med "modell" närmast en praktisk fråga om vilka slags förrättningar som utförs i relation till parförhållanden av samma kön. I det följande beskrivs dessa modeller kortfattat. I beskrivningen görs ingen skillnad mellan vigsel till eller välsignelse av äktenskap, för teologiskt sett är det långt fråga om samma sak - skillnaden mellan vigsel och välsignelse hänför sig närmast till deras olika rättsverkningar.

- 1) Kyrkan uppfattar äktenskapet som en sak mellan en man och en kvinna. Förrättningar gällande parförhållanden av samma kön (vigsel, välsignelse, bön) erkänns inte och utförs inte.

Praxis i den romersk-katolska kyrkan och i de ortodoxa kyrkorna följer denna modell. Modellen representeras dessutom av många evangelikala kyrkor och bland de lutherska kyrkorna särskilt av kyrkorna i östra Europa, Afrika och Asien.

- 2) Kyrkan uppfattar äktenskapet som en sak mellan en man och en kvinna och viger enligt detta. Samtidigt har den en parallell förrättning, med vilken man vill bemöta de andliga behoven hos personer av samma kön.

Detta motsvarar nuvarande praxis i evangelisk-lutherska kyrkan i Finland. Man kan be med och för ett par av samma kön. Biskopsmötet har i ärendet gett pastorala anvisningar (2011, komplettering 2016), men kyrkomötet har inte för detta uppgjort något särskilt formulär. Vigselförrättningen åter är en gudstjänst och som sådan utgör den en del av kyrkans andliga liv. Därför är den förenad med tros- och lärouppfattningar samt etiska ideal och undervisningar. I kyrkohandboken ingår kyrkoordningens bestämmelser om villkoren för vigsel till äktenskap eller för kyrklig välsignelse av äktenskapet. Även om det i dessa inte i ord beskrivs vilket kön de som vigs har, bygger de ändå på en syn på att äktenskapet är mellan man och kvinna. I själva formulären konstateras detta tydligt.

- 3) Kyrkan uppfattar äktenskapet som en sak mellan en man och en kvinna och viger enligt detta, men ger möjlighet till kyrklig vigsel även av par av samma kön genom att tillåta att prästerna får viga dessa par till äktenskap.

När kyrkan bibehåller sin nuvarande syn på äktenskapet ger modellen samvetsfrihet för prästerna att viga eller välsigna även par av samma kön genom att tillämpa ett formulär i kyrkohandboken. Kyrkans tidigare beslut om synen på äktenskapet förblir i kraft. Det uppstår inga nya tjänsteplikter för prästerna. I stället skapar man ett förfarande som möjliggör kyrklig vigsel av samkönade genom att ge prästerna möjlighet att viga.

Modellen betonar den enskilda prästens ansvar och förverkligar samtidigt vigsel av par av samma kön utan att ändra på kyrkans äktenskapssyn. Samtidigt förefaller det uppstå spänning mellan äktenskapssynen och vigselpraxis. Därför kan man även fråga om detta inte skulle betyda en ändring av kyrkans syn på äktenskapet eller åtminstone att den utvidgas. Till detta kan man svara till exempel med att hänvisa till att på grund av pastorala, själavårdsmässiga eller till kyrkans enhet relaterade orsaker har kyrkan tidigare gett utrymme för överväganden från fall till fall och för olika undantagsförfaranden.

- 4) Kyrkan har två parallella äktenskapssyner, en traditionell och en könsneutral, vilka båda anses vara officiella och parallella. Kyrkan förrättar vigsel av båda, av par av olika kön och av samma kön. För präster med en traditionell åsikt har det föreskrivits samvetskydd. Det här motsvarar långt den norska kyrkans nuvarande modell.

På samma sätt som den föregående modellen förverkligar den här modellen vigsel av samkönade, men den närmar sig frågan mera accentuerat ur de samkönade parens synvinkel i stället för med tanke på den enskilda prästens rättigheter. Modellen skulle innebära en ändring av den nuvarande äktenskapssynen i den meningen att en annan äktenskapssyn skulle godkännas vid sidan av den nuvarande. I kyrkan skulle man skapa två officiella syner, som avviker från varandra och som åtminstone till vissa delar kan anses vara motstridiga. Hur funktionell ett sådant alternativ skulle vara beror på hur trovärdigt en modell med två äktenskapssyner skulle kunna motiveras.

Många av kyrkans uppfattningar om syftet med äktenskapet och de ideal som är förknippade med det (trohet, livslång relation osv.) skulle inte ändra i denna modell, men den skulle ge lika utrymme för både dem som håller äktenskapet bara som ett förbund mellan man och kvinna och för dem som anser att också par av samma kön ska ges möjlighet till kyrklig vigsel till och välsignelse av äktenskapet.

- 5) Kyrkan har ändrat sin syn på äktenskapet så den är könsneutral och viger enligt detta. Det kan finnas endera ett eller två formulär. De som håller på en traditionell syn kan avvika från kyrkans syn på äktenskapet och viga endast par av olika kön. Det här kan karaktäriseras som Sveriges nuvarande modell.

Motiveringarna för att skapa modellen och för äktenskapets teologi är i huvudsak de samma som i modell 4. I den meningen är den dock tydligare än den att den inte strävar efter att skilja åt eller motivera två parallella äktenskapssyner utan den håller sig till en modell med en äktenskapssyn - en sådan som inte bestäms utgående från partnernas kön. Tryggandet av samvetsfriheten för de präster som inte anser sig kunna viga par av samma kön är viktigt både med tanke på den enskilda prästens skötsel av ämbetet och ur kyrkans enhetssynvinkel.

- 6) Kyrkan har ändrat sin syn på äktenskapet så att den är könsneutral och viger enligt detta. Alla präster förväntas både agera och undervisa enligt detta. För dem som har en traditionell åsikt regleras ingen rätt att avvika från kyrkans äktenskapssyn och de vigs inte till prästämbetet. I den isländska kyrkan har man gått in för denna linje. Ett liknande förslag togs också upp vid kyrkomötet i Sverige.

Den här modellen skulle vara tydlig på samma sätt som modell 1 i den meningen att äktenskapssynen och vigselpraxis bildar en konsekvent helhet, som man kräver att alla ska förbinda sig till. Å andra sidan skulle den inte beakta det pastorala ansvar som kyrkan har för sina präster. Den skulle lägga en mycket stark dogmatisk vikt på äktenskapssynen och göra den till en s.k. bekännelsefråga.

Ovan har grundmodeller för frågan skisserats upp. Utöver dessa kan man tänka sig en situation där kyrkorna inte fattar något som helst eget beslut om vigsel till äktenskap av samkönade, utan de följer statsmaktens och eventuellt domstolarnas lösningar. Efter en lagändring i samhället eller ett prejudikat i den högsta domstolsinstansen uppstår en situation där kyrkliga vigslar av samkönade par i praktiken blir möjliga. Det skedde i den danska kyrkan, som inte har något kyrkomöte, utan där har statsmakten den högsta beslutanderätten i kyrkliga frågor. Efter att parlamentet hade ändrat äktenskapslagen började den tillämpas också i kyrkan, där biskoparna uppgjorde formulär för vigsel av samkönade par.

I Finland kan det uppstå en i viss mån liknande situation, om Högsta förvaltningsdomstolen prejudikatismässigt skulle konstatera att det på grund av oklarhet i rättstillståndet eller på grund av någon annan orsak inte kan medföra ämbetsmässiga rättspåföljder för präster som förrättat vigslar av par av samma kön. Då skulle kyrkans äktenskapssyn fortfarande vara den tidigare, men en präst som avviker från den skulle inte kunna påföras påföljder. Samtidigt kan man fråga sig vilka långtgående följder lösningen skulle ha för religionsfriheten och för kyrkans autonomi.

Utvärdering av modellerna

I den första och sjätte modellen är äktenskapssynen och vigselpraxis likformiga och rätlinjiga. I de övriga modellerna, särskilt i modellerna 3 – 5, är förhållandet mellan äktenskapssynen och vigselpraxis mera komplicerat och det kan tolkas att det finns en spänning eller konflikt mellan dem, endera en indirekt eller en öppen. Det kan utmana kyrkans övriga arbete. Vad och hur undervisar man till exempel i skriftskolan om äktenskapet? Vilka olika slags betoningar kan kyrkans anställda ha i sin undervisning eller offentliga verksamhet?

Bakom alla modeller finns det olika typer av motiveringar. De argument som använts om äktenskapssynen kan indelas exempelvis i sanningsargument och nyttoargument. I det första tänker man att det handlar om en övertygelsefråga: man ska närma sig saken som en sanningsfråga och handla genom att följa sanningen och inte tänka så mycket på dess "pris" och konsekvenser. Sanningen sägs till exempel bygga på Guds vilja eller på centrala människorättsprinciper.

Ett annat alternativ är att närma sig tanken mera ur en pragmatisk, alltså närmast en praktiskt funktionell eller "nyttans" synvinkel: man vill särskilt söka sådana lösningar, som medför så lite skada som möjligt och/eller så mycket nytta som möjligt. Nyttan kan förstås till exempel som sådan, som man antar att stöder ett gott liv för människorna eller kyrkans verksamhet och enhet, skadan åter kan förstås som sådan att man antar att den försvårar dessa.

En fråga i sig är hur man i kyrkan kan besluta om ändringar gällande äktenskapssynen eller vigselpraxis, om man vill ha sådana. Kyrkolagen, kyrkoordningen, kyrkohandboken och ändringar gällande den kristna läran kräver tre fjärdedels kvalificerad majoritet. Det krävs också i frågor som förutsätter principiella ståndpunktstaganden som rör kyrkans tro och lära eller som grundar sig på dessa (KL 20: 7 § ja 10 §). Sådana frågor har man ansett vara bland annat kyrkans syn på äktenskapet (Konstitutionsutskottets betänkande 4/2010; Biskopsmötets utredning om partnerskapslagens följder för kyrkan 2010). De ändringar som kyrkan själv gör i fråga om äktenskapssynen och vigselpraxis förutsätter alltså ett kyrkomötesbeslut med kvalificerad majoritet.

Bestämmelserna om kvalificerad majoritet har satts upp för att skydda kyrkans enhet. En del anser att de fördröjer utvecklingen, andra anser att de tryggar kontinuiteten. I varje fall kräver bestämmelserna om

kvalificerad majoritet en respektfull debatt i alla frågor, att man lyssnar på dem som har en annan åsikt, att man ömsesidigt har förtroende för varandra och att man söker en gemensam uppfattning. Oberoende av vad man tänker om en kvalificerad eller möjligen en uppmjukad majoritet, fortsätter det också efter att den uppnåtts att högst troligt finnas meningsskiljaktigheter och olika konflikter i synen på äktenskapet.

Det här har framgått till exempel i debatten gällande avgörandet av ämbetsfrågan år 1986.

Samvetsskydd

Då och då har det såväl i samhället som inom kyrkan förts en diskussion om tjänsteinnehavarens, till exempel en läkares, sjukvårdares eller prästs samvetsskydd i en del omstridda situationer. Inom kyrkan har ämnet tidigare berörts bland annat i debatten gällande ämbetsfrågans avgörande 1986. Frågan behandlas också i professor Eila Helanders *Utredning om huruvida evangelisk-lutherska kyrkan i Finland ska avstå från vigselrätten och om vigselns betydelse för kyrkans identitet (2017)*. Om man i kyrkan skulle införa möjlighet att kyrkligt viga även par av samma kön, ska samvetsskyddet då ges till en präst som är färdig att viga, eller till en präst som anser det strida mot sin egen övertygelse?

Om det ovan beskrivna alternativet 3) väljs, där kyrkan har en enda syn på äktenskapet, men där den tillåter vigsel av samkönade, hör samvetsskyddet naturligt till de präster som går med på att viga. I modell 4), där kyrkan har två parallella syner på äktenskapet, skulle samvetsskyddet åter finnas hos präster som anser att de inte kan viga par av samma kön. Det samma skulle även gälla modell 5, där kyrkan har bara en äktenskapssyn som är könsneutral. Även i ett sådant fall där kyrkan utan något eget beslut följer statsmaktens lagstiftning skulle samvetsskyddet finnas hos dem som inte vill viga samkönade par. I alla fall skulle det vara viktigt att man skulle fatta ett särskilt beslut om samvetsskyddet, helst på författningsnivå.

Stegvis framåt

Oberoende av kyrkans beslut och linjedragningar fortsätter diskussionen om vigsel och välsignelse av samkönade par även i framtiden. Vikten av ömsesidig respekt och av att lyssna behöver betonas även i fortsättningen. Samtalstonen påverkas otvivelaktigt av på vilket sätt frågan tas upp i kyrkans beslutsorgan.

Det är svårt att uppnå enighet framför allt om enligt vilka teologiska synpunkter det skulle vara möjligt att ha två parallella äktenskapssyner eller att i modellen med en äktenskapssyn bevilja samvetsskydd åt dem som vill viga och välsigna par av samma kön eller präster som vägrar göra det. Det är ändå uppenbart att kyrklig vigsel och välsignelse av par av samma kön kan vara slutresultatet utan att det ändå är ett sådant mål som alla på teologiska grunder kunde förbinda sig till.

Det har varit svårt att finna alternativ till en lösning av den rådande meningsskiljaktigheten kring synen på äktenskapet. Fastän man skulle förbinda sig till enhet i principiell och andlig mening är skillnaderna i praxis en stor utmaning. Det är önskvärt att en ståndpunkt som avviker från de egna tankarna inte skulle bilda en tröskelfråga för att höra till kyrkan och för viljan att agera för en gemensam kyrka.

Om man således vill trygga enheten finns det bara ett enda alternativ för att lösa den rådande meningsskiljaktigheten kring synen på äktenskapet: att tillåta meningsskiljaktigheten. Kyrkan består som Kristi kyrka och lever helt i beroende av hans nåd oberoende av dess syn på äktenskapet och vigselpraxis. Det väsentliga är att finna en sådan lösning där meningsskiljaktigheten kring äktenskapssynen inte är ett hinder för enhet och där det är lättast att leva.

Biskopsmötets sammanfattning

När kyrkomötet behandlade konstitutionsutskottets betänkande 2/2018 angående ombudsinitiativet godkände det två beslutsklämmor. För det första beslöt kyrkomötet låta initiativet om ändring av äktenskapssynen förfalla. Till följd av det innehåller inte detta svar från biskopsmötet till kyrkomötet några förslag till ändring gällande 20 kap. och 7 § i kyrkolagen i kyrkohandboken eller i den kyrkliga lagstiftningen.

I samma sammanhang godkände kyrkomötet en andra kläm, där man beslöt be biskopsmötet främja en respektfull debatt och alltjämt utreda alternativen att lösa den rådande meningsskiljaktigheten kring synen på äktenskapet. Den senare klämman innehåller två sakhelheter, främjande av en respektfull debatt samt utredning av lösningar av meningsskiljaktigheter kring synen på äktenskapet.

I fråga om en **respektfull debatt** konstaterar biskopsmötet i samråd följande.

Kännetecknen på en respektfull debatt är bland annat följande:

1. Respekt: debattörerna strävar efter att högakta den andra parten och visar det också för varandra, även om de skulle vara av olika åsikt.
2. Strävan efter att lyssna och förstå: debattörerna strävar uppriktigt efter att förstå varandras utgångspunkter, slutledningar och motiveringar även då när de kommer fram till olika uppfattningar. Var och en kan tala bara för sin egen del.
3. Inriktning på sak: debattörerna inriktar sig på själva ärendet och utmanar varandras motiveringar, och avhåller sig från att föra diskussionen in på till exempel personliga egenskaper, som med tanke på ämnet är oväsentliga. Det är till hjälp att notera saker som förenar.
4. Ärligt och öppet framförande av egna åsikter: det är viktigt att föra fram sina egna åsikter, oberoende av om de känns halvfärdiga eller färdiga. Det lönar sig att fästa uppmärksamhet vid motiveringarna.
5. Yttrandefrihet och ansvar: debattörerna respekterar varandras yttrandefrihet, försvarar den och avhåller sig från påverkningsmetoder som står i konflikt med den.
6. Öppenhet för förändring: debattörerna är öppna för att lyssna på den andra parten, att lära sig av denna och vid behov att revidera sina egna åsikter.

Motsatsen till en respektfull debatt är en osaklig debatt. Kännetecknen på en sådan är bland annat:

1. Avsiktligt missförstånd: parterna tillspetsar, överdriver och förvränger varandras ståndpunkter på ett sätt som inte motsvarar verkligheten och som samtalspartnern inte längre känner igen som sina egna.
2. Svartmålning: parterna stämplar samtalspartnern i andras ögon som en intellektuellt eller moraliskt tvivelaktig person, vars åsikter man inte behöver ta på allvar.
3. Vilseledning in på sidospår: parterna för diskussionen in på frågor som inte längre har någon direkt anknytning till den sak man ska diskutera.
4. Medveten kränkning: parterna strävar medvetet efter att sår den andra parten till exempel med nedvärderande eller osakliga yttringar.
5. Man blir medvetet sårad: parterna strävar efter att svara på en saklig kritik genom att bli sårade eller ställa sig i ett offers ställning även när det inte finns grundade skäl till det.

Den föregående beskrivningen av kännetecknen på en respektfull debatt är inte uttömmande, utan den anger riktningen. Principerna kan tillämpas förutom i debatten om äktenskapet även i andra frågor som framkallar spänningar. Principerna för en respektfull debatt utesluter inte en kritisk och öppen debatt, utan tvärtom stöder och främjar de den genom att synliggöra spelregler för en vettig dialog.

Biskopsmötet anser att kyrkomötet, biskopsmötet och kyrkostyrelsen ska förbinda sig till och främja en debatt av detta slag. Dessutom hoppas biskopsmötet att principerna för en respektfull debatt tas upp i utbildningar för kyrkans anställda och förtroendevalda och att det främjas att man förbinder sig till dem på alla nivåer i församlingens verksamhet.

När det gäller en **lösning av meningsskiljaktigheter kring den rådande synen på äktenskapet** konstaterar biskopsmötet följande.

Biskopsmötet har en enig åsikt om att äktenskapet är instiftat av Gud. I den kyrkliga vigseln välsignar man inte enbart kärleken, utan också det förbund som parterna ingår. I äktenskapet är parterna jämställda och likadana rättigheter och skyldigheter gäller för dem båda. Båda har i uppgift att respektera, ha omsorg om och vara trogen mot den andra. Ett sådant äktenskap byggt på ett förbund och på högaktning skapar den tryggaste tillväxtmiljön för makarna och för barnens utveckling. Varje människa är skapad till Guds avbild. Därför har alla ett oförytterligt människovärde. Det att vara fullvärdig människa bygger på Guds skapelseverk, och det är inte beroende av till exempel samhällelig ställning, prestationer eller egenskaper, inte heller av sexuell inriktning eller familjeform. Kyrkans traditionella och gällande syn på äktenskapet är inte riktat mot någon.

Biskopsmötet är enhälligt också om att frågan om parförhållanden och äktenskap för samkönade teologiskt och mänskligt sett är en genuint flerdimensionell sak. I frågan kan man motiverat komma fram till olika slutsatser, såsom det beskrivits i konstitutionsutskottets betänkande 1/2018.

Meningsskiljaktigheterna kring synen på äktenskapet inom kyrkan kan således inte lösas på ett sätt som tillfredsställer alla. Det här avlägsnar inte skyldigheten att föra en respektfull debatt och sträva efter att sammanjämka olika uppfattningar och förhoppningar.

Vid biskopsmötet finns det olika uppfattningar om vilken som är den bästa lösningen, och det är mycket svårt att sammanjämka dem. För en del av biskoparna är modell 2 det enda möjliga alternativet, andra åter anser att vår kyrka kunde övergå till en praxis som möjliggör vigsel av par av samma kön utgående från modellerna 4 eller 5. En del anser det även vara ändamålsenligt att utvärta Högsta förvaltningsdomstolens beslut, eftersom det skulle klarlägga det rättsliga tillståndet. I en situation där biskopsmötets medlemmar av en eller annan anledning skulle gå in för att anpassa sig till en annan modell än den de anser vara den bästa, håller en majoritet av dem modell 3 som den nästbästa.

Alla är överens om att strävan efter att undertrycka, isolera, avskeda/avskilja eller slå ner en anställd, en medlem eller en andlig rörelse inom kyrkan inte är den rätta lösningen. Ingen får tvingas att ändra sin äktenskapssyn eller att handla mot sin övertygelse.

Helsingfors den 6 augusti 2020

Tapio Luoma
Ärkebiskop

Anna-Kaisa Inkala
Biskopsmötets teologiska sekreterare